

เปรียบเทียบทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาท และปรัชญาจีน^๑

พระอธิการสมพร รกฺขิตฺตมโฆ (กลินฺศรียุส)

สาขาวิชาปรัชญา

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องบุตรในปรัชญาจีน (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาทกับบุตรในปรัชญาจีน

ผลการศึกษาพบว่า

ทัศนะบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ผู้ทำให้บิดามารดามีความสุข ผู้ทำสกุลให้บริสุทธิ์ ได้แบ่งประเภทของบุตรไว้ ๓ ประเภท คือ (๑) บุตรหรือลูกศิษย์ (๒) บุตรหรือลูกเลี้ยง (๓) บุตรหรือลูกในไส้ การเลี้ยงดูบุตรถือว่าเป็นหน้าที่และเป็นความรับผิดชอบของบิดามารดา มีความมุ่งหมาย ๒ สถาน คือ เลี้ยงดูบุตรให้เติบโตมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์และให้การศึกษาฝึกฝนอบรมนิสัยให้ดีงาม ควบคู่กับการสอนให้บุตรมีศีลธรรม ช่วยแบ่งเบาภาระคอยปรนนิบัติยามเจ็บป่วย ทั้งนี้บิดามารดาก็ควรให้รับมรดกไปตามสัดส่วน มรดกที่มอบให้แก่บุตรของตนก็คือคุณธรรม ความดี ส่วนสิ่งภายนอกที่มอบให้ก็เป็นเพียงองค์ประกอบอย่างหนึ่งเพื่อให้บุตรมีอาชีพการมาหากินเท่านั้น

ทัศนะบุตรในปรัชญาจีน ตามความหมายของบุตร คือ บุคคลที่เกิดมาแล้วจะต้องประกอบไปด้วยความรักแบบกุศล ซึ่งเป็นคุณธรรมทางสังคม มุ่งเน้นไปเรื่องของการทำหน้าที่ ปฏิบัติตน และการมีทัศนคติที่ดีต่อคนในครอบครัว และความสัมพันธ์กับผู้อื่น แนวคิดในการเลี้ยงดูบุตร ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตน และหน้าที่ต่อผู้อื่นต่อความรัก ความเมตตา และความกตัญญูทเวทีกะบวนกรเลี้ยงดูหรือปลูกฝังบุตร บิดามารดาทำหน้าที่ ให้การศึกษาแก่บุตรอบรมให้บุตรมีศรัทธา ความรักเรียน บำเพ็ญประโยชน์ การสร้างลักษณะนิสัยและทัศนคติที่ดีขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี ความสัมพันธ์ในปรัชญาจีน (๔) แบ่งออกเป็น ๕ แบบ ได้แก่ (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดาต่อบุตร พี่ต่อน้องสามีมื้อต่อภรรยา ผู้อาวุโสต่อผู้อ่อนวัยและกษัตริย์ต่อราษฎร

^๑ บทความวิชาการพุทธศาสนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา

เปรียบเทียบบุตรในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทกับบุตรในปรัชญาจีน ตามความหมายมีความสอดคล้องกันทั้งการเลี้ยงดูบุตรและสอนคุณธรรม แตกต่างกันในวิธีการอบรมพุทธปรัชญาสอนให้มีคุณธรรมภายในและเน้นการทำมาหากินภายนอก แต่ปรัชญาจีนจะสอนให้มีคุณธรรมภายใน คือ ความดี กตัญญูกตเวที มากกว่าการสอนทำมาหากิน เพราะเป็นหน้าที่ของบุตรที่จะต้องศึกษาเล่าเรียน ความสัมพันธ์ก็มีความเหมือนกัน แสดงให้เห็นว่าทั้งสองปรัชญามีความสอดคล้องและแตกต่างกันไม่มากนัก

ABSTRACT

This research consisted of three purposes. They were to (1) study concepts about sons in Theravāda Buddhism philosophy, (2) study concepts about sons in Chinese philosophy, and (3) compare concepts about sons in Theravāda Buddhism and Chinese philosophy.

The results were as follows:

The concepts of son in Theravada Buddhism philosophy referred to a person who made their parents happy, and purified the family. There were three types of sons. They were (1) sons or disciples, (2) sons or stepsons, and (3) sons or flesh and blood. Nurturing sons was a duty and responsibility of parents. There were two kinds of son nurture: nurturing sons with physical health and good behavior and nurturing sons with Dhamma helping their parents in the time of sickness. Besides, the parents should give heritage to their sons. The given heritage was moral, and goodness. While the external heritage was only a factor to let their sons earn a living.

The viewpoints of son in Chinese philosophy referred to a person who was born with meritorious deed focusing on the duty, practice, good attitude to the person in the family, and good relationship with the others. Concepts of son nurture, the importance of practice and duty to the others with love, kindness, and gratitude were parents' duty because their duty was to educate sons with faith, study favor, public dedication, good behavior, and good attitude to the culture. There were five

types of Chinese relationship. They were relationship of parents and son, elder brothers and younger ones, husband and wife, the elderly and younger, the King and people. A comparative study of sons in Theravada and Chinese philosophy was found that there was a concordance both son nurturing and moral instruction. However, there was a difference of teaching. Buddhism philosophy focused on internal moral, and external earning a living. While Chinese philosophy focused on internal moral such as goodness, gratitude more than teaching how to earn a living because it was a duty of sons to study. There was a similarity on relationship which showed that there was a little difference of concordance and difference between both philosophies.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างยิ่ง^๒ ดังที่ สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวว่า “ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด” เพราะเป็นสังคมหน่วยแรกที่มนุษย์จะต้องเผชิญตั้งแต่เกิดเติบโตจนตายจะมาจากการอบรมของครอบครัว บุคคลสำคัญที่จะให้กำเนิดชีวิตหรือกำหนดวิถีชีวิตของบุตรธิดา คือ บิดามารดา ครอบครัวไทยในอดีตจะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ซึ่งจะอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นแต่สังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งในทางวัตถุและจิตใจทั้งด้านดีขึ้นและเลวลงมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงเพราะการรับเอาระบบเทคโนโลยีอันก่อให้เกิดความต้องการใหม่ๆ รวมทั้งการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติทำให้คนไทยมีค่านิยมทางด้านวัตถุมากขึ้นต่างก็ดิ้นรนแสวงหาวัตถุมาเสพบริโภคยึดถือในเรื่องกินกามเกียรติมีจิตใจถอยห่างจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนามากขึ้นเรื่อย ๆ ครอบครัวไทยที่เคยเป็นครอบครัวรวมก็เปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยว การช่วยเหลือกันของสมาชิกในครอบครัวลดน้อยลงขาดความช่วยเหลือยามจำเป็นการที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้รู้จักความกตัญญูกตเวทียุคบุพการีมีความ

---

^๒ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

เมตตาปราณีตอบแทนบุญคุณผู้ที่มีพระคุณต่อตน^๓ ส่วนบุตรที่เคยได้รับการสั่งสอนอบรมจากพ่อแม่ก็กลายเป็นได้รับการอบรมสั่งสอนจากบุคคลอื่น เช่น พี่เลี้ยง คุณครู เป็นต้น ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างบิดามารดากับบุตร ปัจจุบันนี้พบว่า ยังมีบิดามารดาที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามยถากรรมมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ควรจะเกิดขึ้นในสังคมไทยที่ได้รับการปลูกฝังเรื่องบุญคุณ ความกตัญญูทเวที คุณงามความดี ความนึกถึงคุณค่าน้ำนมของมารดาและการอุ้มชูของบิดา

ในขณะที่สังคมไทยกำลังตกต่ำทางจิตสำนึกอยู่ในสภาพตกต่ำ ความกตัญญูรู้คุณของบุตรเป็นคุณธรรมสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยรักษาและโอบอุ้มสังคมไทย เมื่อบุตรรู้สึกสำนึกในคุณด้วยแสดง ความเคารพ นบถื่อ เชื่อฟัง และช่วยเหลือในกิจการงานต่างๆ การกระทำเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งความสุข ความเจริญและเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและหน้าที่การงานสมดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอุปมาที่ว่า “ถ้าบุตรจะวางบิดามารดาไว้บนป่าทั้งสองของตนประดับประคองท่านอยู่บนป่านั้นป้อนข้าวป้อนน้ำและให้ท่านถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนป่านั้นเสร็จ แม้บุตรจะมีอายุถึง ๑๐๐ ปี และปรณิบัติท่านไปจนตลอดชีวิตก็ยังนับว่าตอบแทนพระคุณท่านไม่หมด”^๔ ตามนัยของพุทธภาษิตนี้แสดงให้เห็นว่าบิดามารดาเป็นผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบุตร และบุตรมีจิตสำนึกในคุณท่านและคิดตอบแทนถือว่าเป็นคนดีและความกตัญญูถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้คนนั้นประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ส่วนบุตรที่ไม่รู้คุณยอมถูกประณามว่าเป็นคนไม่ดี ไม่น่าคบหาสมาคม และเป็นเหตุนำมาซึ่งภัยพิบัติ

ในปัจจุบันบุตรธิดาบางคนขาดความเคารพเชื่อฟังบิดามารดามีความเกรงใจเพื่อนมากกว่าบิดามารดายอมขัดใจบิดามารดาเพื่อทำตามใจเพื่อนของตน มั่วสุมตามแหล่งอันมิควรต่าง ๆ เสพสิ่งเสพติดก่ออาชญากรรมและกระทำความเลวร้ายต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น^๕ มองไม่เห็นคุณค่าความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องตอบแทนพระคุณหรือมีความเคารพนบถื่อเชื่อฟังความเห็นความเข้าใจเช่นนี้ เป็นความเห็นที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นที่มาของความล้มเหลวของคุณท่าน การตีตนเสมอท่าน และความอกตัญญูต่อบิดามารดา ซึ่งเป็นผลเสียแก่ตนเองและสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดไม่รู้จักคุณความดีและประโยชน์ที่ผู้อื่นกระทำไว้ก่อน ผู้นั้นเมื่อกิจการงานเกิดขึ้นในภายหลังย่อมหาผู้ช่วยเหลือไม่ได้”^๖

^๓ปัญญานันทภิกขุ, กตัญญูทเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๙.

^๔พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมพุทธศาสตร์สากล ในอุปถัมภ์สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต), ๒๕๓๙), หน้า ๘๒.

^๕พุทธทาสภิกขุ, เยาวชนกับศีลธรรม, (สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๗), หน้า ๔๒.

^๖ช.ชา.เอกก.(ไทย) ๒๗/๙๐/๓๑๖.

ปรัชญาจีนได้สอนเรื่องของบุตรทุกคนที่จะกระทำต่อไม่เฉพาะขณะที่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่เท่านั้นแต่มีหน้าที่ที่บุตรธิดาจะต้องแสดงความเคารพต่อบิดามารดาผูกพันต่อไปและการเช่นสรวงบูชาบรรพบุรุษอีกด้วยซึ่งถือว่าเป็นมิติที่สำคัญที่ก่อให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามเป็นเอกลักษณ์ของคนจีนมาตราบเท่าทุกวันนี้ ตามแนวปรัชญาจีนนั้น เป็นทัศนะทางศีลธรรมที่มีความหมายกว้าง เพราะความที่บุคคลมีพื้นฐานทางจิตใจที่ดีงาม เขาจึงสามารถกระทำสิ่งที่ดีงามในลักษณะต่างๆ ได้หลายประการ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เขาเข้าไปเกี่ยวข้อง ท่านผู้รู้จึงได้จัดประเภทหลักธรรมที่สงเคราะห์ไว้ในหลักเหรินไว้ดังนี้^๗ (๑) ความเคารพอ่อนน้อม (๒) ความมีน้ำใจโอบอ้อมอารี รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว (๓) ความมีวาจาสัตย์ (๔) ความพากเพียร บากบั่น (๕) ความกรุณาปราณี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (๖) ความรอบรู้ และสติปัญญาเฉียบแหลม (๗) ความมองอาจกล้าหาญ (๘) ความมีใจเที่ยงธรรม ซื่อสัตย์ และจงรักภักดี (๙) ความรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจเขาใส่ใจเรา และให้อภัยผู้อื่น (๑๐) ความกตัญญู (๑๑) ความเคารพต่อที่ ทั้งหมดนี้รวมอยู่ในความรักใคร่กลมเกลียวสมานฉันท์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันซึ่งอยู่ในหลักการของเหรินทั้งสิ้น

นอกจากนั้นความกตัญญูอาจถูกตีความได้ในลักษณะอื่นๆ อีก เช่น เมื่อคนไปถามว่าความกตัญญูคืออะไร ขงจื้อก็ตอบว่า อย่าทำผิดจารีตประเพณีศิษย์สงสัยก็ถามต่อว่าที่ว่าจะอย่าทำผิดประเพณีหมายความว่าอย่างไร ขงจื้อตอบว่าขณะที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องปรนนิบัติรับใช้ท่านตามประเพณี เมื่อท่านถึงแก่กรรมต้องฝังศพและเซ่นไหว้ท่านตามจารีตประเพณี^๘ เป็นการเชื่อมโยงหลักกตัญญูไปหาจารีตประเพณี การเชื่อมโยงดังกล่าวมีนัยสำคัญอย่างไรหรือไม่ ก็เป็นประเด็นน่าศึกษาเช่นกัน

งานวิจัยนี้ ต้องการที่จะศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีนก็ต้องศึกษาถึงความหมายของบุตร ประเภทของบุตร แนวคิดและปรัชญาในการเลี้ยงดูบุตร กระบวนการเลี้ยงดู หรือปลูกฝังบุตรในเรื่องของศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรม และกระตุ้นให้บุตรและธิดาได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ทุกคนทุกวัยในสถาบันครอบครัวและสังคมสืบต่อไป

^๗ ประชา ศิลป์ชัย, คัมภีร์หลุนหวิ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๖.

^๘ R. Eno. *The Analects of Confucius An Online Teaching Translation*, book ii:v. www.indiana.edu/~p374/ กวีนิพนธ์_of_Confucius_(Eno-2012).

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องบุตรในปรัชญาจีน
๓. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาทกับบุตรในปรัชญาจีน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary investigation) มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙
๒. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี งานวิจัย หนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้
๓. วิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของวัตถุประสงค์
๔. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ
๕. นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๔. สรุป

ทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาท ตามความหมายทัศนะของบุตรที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาททั้งที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกตลอดแนวคิดหรือหลักการของผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับความหมายของบุตร กล่าวคือ ความหมายของบุตรนั้นหมายถึง บุคคลที่เกิดและเจริญเติบโตมาจากเลือดเนื้อของบิดามารดา บุตรพึงเชื่อฟังประพฤติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา บุตรต้องสร้างมโนสำนึกในบุญคุณให้มาก แล้วกระทำตอบแทนพระคุณซึ่งถือว่าท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบแทนกลับคืน ประเภทของบุตรมีอยู่ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ บุตรหรือลูกโดยกำเนิดมี ๓ ประเภท คือ ทิณนโก ได้แก่ บุตรหรือลูกเลี้ยง (๒) แก่ บุตรหรือลูกศิษย์อันเตวาสี ได้ (๑) อัครโซ ได้แก่ บุตรหรือลูกในไส้ (๓)

ทัศนะเรื่องบุตรในปรัชญาจีน กล่าวว่า บุตร หมายถึง ผู้ที่จะต้องเชื่อฟังบิดามารดาการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศีลธรรม ดังนั้นคุณธรรมอันเป็นหัวใจของปรัชญาจีนจึงได้แก่ความเมตตาและความรัก โดยเฉพาะความรักที่บุตรมีต่อบิดามารดาเป็นความรักที่สำคัญที่สุด ดังนั้นบุคคลที่เกิด

มาแล้วจะต้องประกอบไปด้วยความรักแบบกุศลซึ่งเป็นคุณธรรมทางสังคมมุ่งเน้นไปเรื่องของการทำหน้าที่ปฏิบัติตนและการมีทัศนคติที่ดีต่อความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ แนวคิดการเลี้ยงดูบุตรได้กำหนดให้เด็กเป็นศูนย์กลางของกระบวนการศึกษาทุกประเภท เทคนิคทางการศึกษาจะจัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติและการเจริญงอกงามของเด็กหลักของกิจกรรมนั้นเรียนนั้นคือ ไม่มีสิ่งใดจะต้องทำสำหรับเด็กแต่เขาจะต้องทำด้วยเพื่อตัวของเขาเองเด็กจะไม่ได้เรียนอะไร ภายใต้สถานการณ์ของการบังคับจากผู้อื่นและเขาจะไม่ถูกบอกอะไรเลย แต่เขาควรจะต้องถูกกระตุ้นให้ค้นพบสิ่งต่างๆ ด้วยตัวของเขาเอง การปลูกฝังด้านครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมที่สำคัญที่สุด เพราะครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม ซึ่งจึงกำหนดว่า ภายในครอบครัวจะต้องมีระบบพันธะ คือ ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกันและกัน บิดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร ให้การศึกษาแก่บุตร อบรมศีลธรรมจรรยา และจัดหาครูครองให้ ส่วนบุตรมีหน้าที่เคารพเชื่อฟังบิดา และให้การดูแลเมื่อบิดาเข้าสู่วัยชรา

เปรียบเทียบทัศนะเรื่องบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีน การเปรียบเทียบบุตรในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีนใน ๕ ประการด้วยกัน คือ ด้านความหมายของบุตรใน (๑) คัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีนมีความหมายที่คล้ายกันที่การเลี้ยงดูบุตรนั้นจะต้องมีคุณธรรมและอยู่ในระเบียบวินัยที่บิดามารดาได้อบรมสั่งสอนบุตรของตน (๒) ประเภทของบุตรในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทถึงบุตร ๓ ประเภท คือ บุตรที่มีคุณธรรมต่ำกว่าบิดามารดา บุตรที่มีคุณธรรมเสมอบิดามารดาบุตรที่มีคุณธรรมสูงกว่าบิดามารดา ส่วนในปรัชญาจีนไม่ได้แยกประเภทเอาไว้ (๓) แนวคิดในการเลี้ยงดูบุตรในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีน ทั้งสองปรัชญาต่างมีแนวคิดที่สอดคล้องกัน คือ บิดามารดาจะต้องอบรมสั่งสอนบุตรของตนให้มีความรู้ สอนให้เขารู้จักรักผู้มีพระคุณ และมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ในคัมภีร์พุทธประบวนการเลี้ยงดูบุตร (๔) ชญาเถรวาทกับปรัชญาจีน การปลูกฝังจะเน้นที่คุณธรรมและความเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนมากกว่าสิ่งอื่นใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุตร (๕) กับบิดามารดาและคนในครอบครัวในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีน กล่าวว่าคุณคนในครอบครัวจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก่อนที่จะขยายไปสู่สังคม เพราะความรักระหว่างบิดามารดาและบุตรนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ส่วนจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกระบวนการสานสัมพันธ์ในครอบครัว

๕. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษามาทั้งหมดในเรื่องการเปรียบเทียบทัศนะบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาทกับบุตรในปรัชญาจีน ดังจะเห็นได้ว่าสังคมไทยปัจจุบันนี้ยังขาดนำเอาหลักธรรมไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและครอบครัว ตลอดจนถึงสังคม เพราะบุตรในพุทธปรัชญาเถรวาท และปรัชญาจีน ล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการเรียนรู้ถึงคุณธรรมและการปลูกฝังทางจริยธรรมอันจะเป็นการบ่มนิสัยความรู้ให้เกิดความรักที่ดีได้ เพราะหากสังคมไม่มีการเรียนรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาจีนก็จะไม่ทราบถึงข้อปฏิบัติและมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาทั้งสองได้ ดังนั้นการที่บุตรจะ ต้องอาศัยบิดามารดาเป็นบันไดขั้นต้นที่จะก้าวไปสู่สังคมชั้นสูง โดยได้รับการเลี้ยงดูและปลูกฝังความดีแก่บุตร แม้ว่าการเปรียบเทียบกันย่อมมีประเด็นที่คล้ายคลึงหรือสอดคล้องกันบ้าง แต่ทั้งนี้ก็มีส่วนต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

บทความวิชาการพุทธศาสนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๖.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช๒๕๓๖ ,.

ปัญญานันท์ภิกขุ. กตัญญูกตเวทิตะเป็นเครื่องหมายของคนดี. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ. มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท. กรุงเทพมหานคร : ชมรมพุทธศาสตร์สากล
ในอุปถัมภ์สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺโณโชโต), ๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ. เยาวชนกับศีลธรรม. สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๗.

ประชา ศิลป์ชัย. คัมภีร์หลุนหวิ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๓.

Eno. The Analects of Confucius An Online Teaching Translation, book ii:v.

www.indiana.edu/~ p374 / กวีนิพนธ์_of_Confucius_ (Eno-2012).